

EMLÉKSZEL RÁM?

Édes Istenem, még egyszer fordítsd énfelém az arcod,
eloldódhatna már a test, messze el, a fák fölé,
de hagyd, hogy valami itt marasszon,
hadd halljam tovább, ahogy zenél a nap,
dobol a friss eső az ablakon,
s testem bokrai is hadd susogjanak –
Lépteim zaját tedd ki a sárga fűbe,
motozd meg összes szavaim,
s mert nem nagyobb a hegy árnyéka, mint sebemé,
vond ki belőlem, szorítsd magadhoz rettegésem –
Ó fák, élet fáí, ne telejletek még.

És eltelik a nap, épp úgy, ahogy egy év telik,
s a fáradt föld forog tovább, a szakadatlan vonulás,
a vér, a szél, a fájdalom a szeretetlen hideg
kék csillagok alatt forog –

Megvillansz, Istenem,
mint éjszakai madár szemében a csillámló ég.
Csillámló eged vagyok.
Vagyok felszakított vattacsomagod.

Lélek, mondd, emlékszel még te rám?

Gerőcs Péter

GYŐZTESEK KÖZTÁRSASÁGA

Regényrészlet

Lázasan csillogott a szeme. Ez nem nyelvi túlzás. Ismertem már akkor elég jól, tudtam, hogy milyen, amikor ledönti valami betegség. Egy-két napig még bírja, aztán megadja magát, és egy hétig az ágyból intézi az ügyeit.

Ekkor, a teljes próbaidőszak alatt a betegség kitörésének határán volt. Körülbelül egy hónapig. Mindig nagy habos kendők voltak a nyakában, mint itt a képen is, de az eleganciájából nem adott le.

Az előadás bizonytalansága abból eredt, hogy állami pénzekből hozta össze a produkciót, amely semmi másról nem szólt, mint a regnáló kormány véres-gúnyos, szinte már gyerekes kritikájáról. Vehetjük úgy, hogy a darab egy koncepció per volt, amely-

ben a vádlott nem más: a kormány. Nem az akkori hatalom védelmében mondom (ez a legtávolabb álljon tőlem), és az is igaz, hogy a minisztériumban és a pénzekért felelős kuratóriumokban nem ismerték Samu darabjának a részleteit, mindenesetre... na, hát szóval faramuci helyzet volt. A vád, ami általában helytálló lett volna, épp itt, önmaga által és adott pillanatban: hamis volt. A darab a demokráciadeficitről beszélt. Tiszta retorika, semmi egyéb. A néző meggyőzésének kétségek nélküli arroganciája. Semmi önreflexió, semmi önironia, semmi humor. De hogyan győzhetné meg a nézőt a demokráciadeficitről, amikor az még át sem lépi a befogadósínház kapuját, és a plakátokon, brosúrákon máris a különböző állami fenntartású intézmények logóit látja!

Kitalálhatja, az én feladatomban volt a plakátok elkészítése is. Samu éjszakákon át gubbasztott mellettem, nagy, görbe hátával, és mutogatta, milyen irányba toljam el és zsugorítsam össze a logókat, hogy a lehető legkevésbé legyenek láthatók.

Ez volt a krízis.

Pusztai csak levelekből értesült a fejleményekről, ő ugyanis ekkor már egy éve külföldön turnézott, és rendezte az újabb előadásait. Ja igen, Pusztai, ha netán nem lenne világos, a művészeti vezető, a főnök... vagy azt is mondhatnám öngúnnal, hogy sokáig az apánknak hittük. De talán ezt nem is kell részletezni, gondolom, nagyjából képen van.

Szóval a fotón Samu épp rendezi a táncosokat, a váratlanul mégiscsak megjelenő zenészeket, a kisiskolás statisztákat, mintha vezényelne, a nézőtér székein áll, amikor belép Pusztai (senki sem tudta, honnan bukkant elő), Samu pedig, amint látható, hátrafordul, a keze még a magasban, és üleppel elindul lefelé. Nem értelmezni akarom a viselkedését, de hát ez egyértelműen az elstüllyedés gesztusa.

...a háttérben a színpad a színészekkel, színes fényekben... a kamerához közel a rendező úr pedig enyhe élfénnyel megvilágítva...

András, a fotósunk csinálta a képet. Mindent ő dokumentált. Ezt a képet bizalmasan adta ide, és csak annyit tett hozzá, hogy jól őrizzem meg, mert ez a kép nem létezik.

Most már létezik.

Andrásról egyébként még nem beszéltem.

Őt Samu hozta be a cégbe. Osztálytársak voltak a középiskolában. Már együtt dolgoztunk a társulatban, amikor Samu egy napilapban meglátta András egyik fotóját. Elhatározta, hogy beveszi a csapatba. De nem ez az érdekes, hanem az, hogy idővel, amikor már állandó partnerré vált, úgy döntött, márpedig neki András a legfőbb bizalmasa és legjobb jó barátja. Szerintem felismerte, hogy Andrásnak határtalan a teherbírása mind szellemileg, mind lelkileg. Bármit rá lehet bízni, bármit el lehet neki mondani. Olyan, mint egy mély, visszhangtalan kút, amelybe az ember belemormolhatja a legsúlyosabb bűneit. Semmi következménye nem lesz. Még penitenciát sem ró ki a bűnösre. Semmit. Legfeljebb kérdez, érdekessé teszi a bűnt a maga számára.

Andrással könnyű volt jobban lenni, de nem állítom, hogy ez elmélyült barátságot jelentett volna, vagy bárminemű kölcsönösséget. Soha nem haragudott senkire, kellően okos volt, érdeklődő, de ennél tovább én például soha nem jutottam vele vagy ő saját magával. Gazdag, értelmiségi és idős szülők egy szál gyermeke, megrendíthetetlen szilajsággal és szerénységgel. Lassú mozgású, kicsit teszetosza. Nos, én ilyennek látom Andrást, és nem lehetetlen, hogy Samu is ilyennek látta, mert ahogyan Samut ismertem, abból egyenesen adódik, hogy egy András típusú embert a legjobb jó barátjának választson. Samunak megfelelt, sőt kényelmes volt András személye. Ő soha nem kérte számon, soha nem szembesítette semmivel, csak okosan hallgatta Samut, aki mondhatott bármit... igazából fogalmam sincs, hogy András milyen titkok birtokában volt, azt viszont

tudom, hogy Samu ezektől a titkoktól fél, s azóta, hogy kiadta őket, a megkönnyebbülés és a kiszolgáltatottság érzéseivel viaskodik.

Pár éve egy szilveszteri buliban, amikor Andrásnak előhoztam Samu egyes ügyeit, amelyek a csapat többi tagja számára érthetetlenek és irracionálisak voltak, András elmosolyodott, odahúzta magához Samut, és azt mondta, hogy „ezekről nem beszélhetek, mert megígérte, hogy ha bárkinek akár csak megemlítem, amit tudok, tönkreteszi az életemet”. Samu csak állt, nem szólt semmit.

Szóval ennyiben András is visszaadott valamit abból a fenyegetettségből, amit Samutól kapott, de ez nem volt éles, nem volt súlyos, inkább csak a jelzése annak, hogy pontosan tudja, Samu mit vár, és hogy meddig mehet el.

De hadd térjek vissza erre a képre. Ott, a táncosok között felfedezhető Lőrinc is.

Miután Samu lett az ügyvezető, meghirdetett egy állást koreográfusok számára. Olyan keresett, aki rendezőasszisztensként is megállja a helyét. A rendezés előjogát, azt hiszem, nem akarta kiadni a kezéből, de kellett neki valaki, aki érti az „ügyet”, úgyhogy szellemileg is, alkotóként is és nem utolsósorban az operatív teendők terén is a segítségére lehet.

Utólagos hozzászólás, de természetesen mindezt úgy intézte, hogy ez az illető mégse egyenrangú partnerként, hanem partnerségre képes és elkötelezett alkalmazottként vegyen részt Samu ügyeiben. Nagyon sokan megfordultak nálunk. Voltak bábszínházak, edukatív színházak, ami lényegében tehetséges pedagógust, illetve drámatanárt jelent... a fő kritérium mindig az emberi tényező volt. Az adaptivitás, a közös „ügy” iránti elköteleződés tudás és fogékonyság, a bevonhatóság, fejleszthetőség, ilyenek. Igazából nem kértünk mást, mint hogy tökéletesen változzon át a brend egyik alkotóelemévé.

Aztán jött Lőrinc. Őt Samu nem állásinterjúján találta meg, hanem klasszikus módon. Látott egy balettelőadást Bécsben, amelynek Lőrinc volt a koreográfusa. Nem tudom, hogy milyen ajánlattal kereste meg Lőrincet, de az tény, hogy két héttel később már nálunk dolgozott. Rögtön felvette állományba. Ez nagyon meglepett. Sokféle dolgot csináltunk, sokféle performanszot, installációt, városi akciókat, de táncról már évek óta nem esett szó, és ha Samunak voltak is titkos tervei, azt semmiképp nem tudom megérteni, hogy miért kellett állandó csapattagot csinálni Lőrincből. Nem vagyok naiv, ugyanakkor az érzelmi magyarázat sem győzne meg.

Egyszer megkérdeztem: „mond csak, milyen fizetést ajánlottál Lőrincnek?” Azt mondta, annyit, hogy az se neki, se nekünk ne adjon okot semmiféle aggodalomra.

Még egyszer mondom, európai hírű koreográfus volt, mi pedig filléres gondokkal küzdöttünk; már amennyire én tudom.

Akkor még javában együtt laktunk Samuval. Általában nem sokat beszélünk. Kiszámíthatatlan volt, hogy otthon lesz-e, amikor hazaérek, vagy aznap egyáltalán nem jelenik meg, de ha otthon volt is, fején nagyméretű füles volt, operát hallgatott, és valamit gépelt. Gyakran telefonált. Még ritkábban főzött vagy teregetett. Ha főzött, akkor tudtunk néhány szót váltani. Egy kicsit melegebb, kicsit emberibb hangon beszélünk meg azt, amit bent egy idő után már rideg vagy fásult hangon sem beszélünk meg. Bár egyetlen fal választotta el az irodahelyiségeinket, egy-két év után már azt sem tudtam, mit csinál. Hallottam valami politikai ellenmozgalom megszervezéséről, miközben tizenhárom különböző pályázaton dolgozott, kis társulatoknak segítette a menedzsmentjét, jött és ment.

Aztán egyszer csak a napi sajtó címlapján látom, hogy a Kossuth téren áll, és agitálja a népet egy pódiumról. Na mindegy.

Visszatérve: egy idő után világossá vált, hogy sem én, sem más nem tudja odabent, hogy Samu épp mivel van elfoglalva. Néha azt sem tudtuk, hogy éppen bent van-e. Át kellett menni az irodahelyiségébe, és megnézni. De ez sem volt teljes bizonyosság, mert volt egy hátsó iroda is, egy színházi társulat titkársága, ott is nagyon sokat időzött. Telefonon elérni képtelenség volt, privát levelekre egyszerűen nem válaszolt, technikai vagy részletkérdéseket firtató levelekre hetes különbségekkel, egyébként pedig inkább sehogy.

Szóval senki nem tudott semmit. Sem róla, sem arról, hogy a másik mit csinál. Akkoriban öten dolgoztunk együtt az irodában, és nagyjából egy vagy két projekten, különböző áttételekkel, de hogy ki miért felelt, azt csak Samu tudta. Ennek ellenére nem koordinált. És ami a legnagyobb hibája volt, hogy nem számolt hibalehetőséggel. Én ezt az egyet nem tudtam neki megbocsátani.

Azt vallom, hogy egy projekt koordinátora vagy tulajdonképpen bárki ügymenetekből építi össze a *nagy egész*et, és az ügymeneteknek egy jó része, akár a fele: hiba. Késés, új-rajrás, előlről kezdés stb.

Senki nem kapott magas fizetést, viszont valamennyit mindenki kapott, és ez akkoriban sokat jelentett Magyarországon. Huszonéveseknek munkát találni, akár érettségivel, akár három diplomával és két PhD-vel: lehetetlen volt.

Ezzel egy kicsit vissza is éltünk: ha valaki bekerült a cégbe, attól kezdve a gályarabunk volt. Az „ügyre” hivatkozva bármit kihajtottunk az illetőből. Főleg Samu. Én csak az elején. De az én státuszom is nagyon megváltozott, lassan én is gályarab lettem. Ezért is hagytam ott őket, még mielőtt széthullott volna minden.

Pusztai egyre ritkábban bukkant föl. Neki már volt egy tíz-sokéves múltja. A nagyon szűk szakmai körökben, valamint külföldön megkérdőjelezhetetlenné és megkerülhetetlenné vált, mégis úgy érezte, hogy komoly, érdemi dolgot nem ért el. Egy ropant szerény emberről beszélünk, aki méltatlannak érezte az itthoni fogadókészséget mindaz iránt, amit belerakott a közösbe, és amit még szeretett volna belerakni. Ez több volt, mint keserűség, fásultság: a totális és folyamatos feleslegesség érzete. Ez már gyűlölet volt.

Ha úgy nézzük, a teljes színházi múltja társadalmi törekvés volt, ilyen értelemben pedig nyílt politikálás, amit soha nem szegyeült. Mindennek ellenére a helyzet napról napra vált rosszabbá, pedig már pár évvel korábban is pokolinak éreztük a helyzetet. Külföldről továbbra is keresték, jöttek a felkérések súlyos pénzekért. Nem volt olyan pillanat, amikor összeütötte volna a tenyerét, hogy „na, gyerekek, eddig tartott a szűla, szevasztok”, de elég gyorsan beláthatóvá vált, hogy ez történik. Csak nem ütötte össze a tenyerét.

München, Klagenfurt, Basel, Prága, Madrid... Vagyonos lett, beteg lett és hontalan. De néha, amikor egy-egy új bemutatójára elmentem, a szeme csillogott, remegett a szakála a boldogságtól, megölelt, mosolygott, nem is mondott semmit. Ez megejtő volt. Megejtő volt ott kuporogni a tél kellős közepén, éjfélkor a klagenfurti operaház dohányzó színészbüféjének a legsarkában premier után, és nem mondani semmit. Akár jó volt a darab, akár nem. Az igazat megvallva inkább nem.

Pusztait azért fedezte fel a világ, mert nagyon szabad formát talált ki; nem érdekelt semmi, csak a színész és a néző kapcsolata, a tér specifikuma, mindebben a társadalmi ügyek megtestesülése és a fizikai színház eszköztára. Mindezt egyszerűen, lendületesen, okosan. Külföldről viszont operarendezéssel keresték meg. Az operához nem értett. A színházi elképzeléseit pedig egyáltalán nem tudta megvalósítani az operaházakban. Egyszer Milánóban megpróbálta, a közönség kivonult.

De ez nem érdekelte. Ha hagyományos opera, akkor hagyományos opera. Próbált hű maradni az elképzeléseihez: értelmezni, egyszerűsíteni, érthetővé tenni, de ettől még a Diótörő valami olyasmi maradt, amit korábban soha nem rendezett volna meg.

Ott, a klagenfurti színészbüfében, amikor mégis megszólalt, nem ezekről beszélt. Az sem érdekelte már, hogy Samu ámokfutásával hogyan hullik szét a cég, az arcukat, a szellemiség, a teljes csapat. Ezeket ő már régen tudta előre. A családja érdekelte, a kis Panni, aki időközben hároméves lett, és akit az anyja egyedül nevelt.

Szólótermesztésben gondolkozott.

„Engem érdekel a bor”, ezt mondta. „Pár év múlva befejezem ezt a hahnizást, és veszek egy házat a Balaton-felvidéken. Tudod, hogy proli vagyok. Most, ahogy így belegondolok ebbe az egészbe, ami idelökött engem, a ma estéhez, ide, ebbe a sarokba; hát bazmeg, ez egy kardinális tévedés! Ez az egész. Ki a faszomat érdekel! Érted?”

Az egyre nagyobb fekete szakállában tárva-nyitva a gyermekteg öröm fogakkal teli ablaka. Próbálta gyűlölni azt, akit gyűlölni akart, de nem ment. „Érted, naphosszat azt magyarázom egy hülye osztrák picsának, hogy ne a technikussal dugassa magát, hanem értelmezze a szöveget. Vagy az is jó, ha a technikussal dugatja magát, és aztán ezzel valamit kezd a színpadon. Meg a díszlettervezővel veszekedni egész nap. Múltkor azzal jött, hogy az én háttérvetítős ötletem igazából amatőr klisé, és ő egy cápára gondolt inkább. Milyen cápára, kérdezem. Hát, azt mondja, legyen az egész színpad egy óriási, eltátozt cápaszáj, és hogy abban játsszanak a színészek. Ilyenek vannak. Tényleg... csak hazamennék Pannihoz meg Irénhez, felcuccolnánk, és irány Csopak vagy Füred.”

„Mindig sört ittál. Soha nem érdekelt a bor.”

„Hát most majd érdekelne. Még van valamicske időm beletanulni.”

Negyvenéves volt. Huszonégy éves korában kezdte építeni a karrierjét. Tizenöt év alatt ötven évet élt. Úgy érezte, hogy eljutott valaminek a végére. Újra a proligyökereire hivatkozott.

Samu pedig abból élt, amit Pusztai hátrahagyott. Soha nem a saját nevében pályázott, de mindig a maga nevében reprezentált. Így szép lassan, vagyis pár év alatt a társulat neve, amely mögött már régen nem állt társulat és Vincze Sámuel neve – összeért. Miközben valójában egyetlen darabbal sem büszkélkedhetett, vagy legfeljebb egy féllel, egészen a fotó készültéig.

Ez az a darab, amelynek az eredeti szövegekönyvét (librettóját, ahogy ő hívta) még nagyon régen, egy alakuló ülésünkre hozta magával az öve alá gyűrve. Akkor még nyurga kisfiú volt. Éveken át minden egyes stábülésen elmondta, hogy ő ki fog szállni, mert saját vizeket akar meghódítani, de ez a brend kifogja a szelet a vitorlájából.

Eltelt mondjuk öt év, Pusztai lelépett, én technikai alkalmazottá deklaszálódtam, akire annyi munkát pakoltak, hogy még asszisztensek, önkéntesek segítségével sem bírtam. Produkciós vezetők, gazdaságisok jöttek-mentek, a titkárnő kikopott Samu alól, konkrétan a Nyíróben végezte, ma is ott fekszik. András, bár más okokból, de külföldre utazott (erről majd még beszélek), Balázs projektjei kifutottak, Samu pedig a későbbiekben már nem tartott igényt a személyére. Egyedül Samu maradt ott, a régi társulat hullámain megülve.

A fotó a cég életének egy nagyon fontos pillanatát örökíti meg; ezt mindenképp el akartam hozni. Samu akkor már éveken át tervezte megvalósítani a darabját, természetesen a társulaton kívül, egyénileg, aztán mégis egyre inkább – mondta ő – a csapat tagok bevonásával.

Egy év maradt még a kormányciklusból. A társulatoktól, az egészségügyből, a köz- és felsőoktatásból rendre vonták el a pénzeket, és ami szerkezet még állt, azt is mind

igyekeztek lerombolni. Samu épp egy nagy közös projektet vezényelt le, aztán jött az elszámolási időszak, párhuzamosan a pályázati időszakkal. Úgy nézett ki, hogy megcsinálhatja a darabját. Még egyszer mondom, állami pénzből. Engem akkor már az egész nem érdekelt. Az iroda levegője puskaporos volt. A titkárnő, aki akkor már ott dolgozott, mindennap sírt. Én a hátsó irodahelyiségben kuksoltam; leveleket fogalmaztam, Samu kérvényeit meg egyéb fogalmazványait nyomtattam, a megmaradó időben meg egy kiadványon dolgoztam, az utolsón. Ki akartam szállni.

Samura épp rátelepedett egy kevés szabadidő. Azt vagyok kénytelen feltételezni, hogy ez nyomasztotta. Pár napig ugyan bent volt az irodában, kedves volt, kedélyes, mint régen. Mindenkihez volt pár jó szava, bekukkantott mindegyik szobába, néha elbeszélgetett velünk.

Aztán megint eltűnt. Napokig nem lehetett látni, a telefonhívásokra nem válaszolt. Legközelebb az újságban kaptunk róla hírt. Pontosabban nem róla, hanem egy frissen megalakult ellenzéki körről, amely – úgy tűnt – nagy potenciállal rendelkezik. Samu rendkívül érzékenyen ismerte fel a betöltetlen társadalmi és piaci réseket. Igazi vállalkozó típus, csak hát... mindig is képtelen volt kooperálni. Mindegy, nem minősítem.

Otthon néhányszor összefutottunk. Teljesen értelmezhetetlen időpontokban. Lőrinc nemrég állt munkába, és Samu semmiről nem volt hajlandó beszélni, csakis arról, hogy Lőrinc milyen mértékben „képességes”. Így mondta, hogy „képességes”. Samu részéről ez a minősítés a legnagyobb ajándéknak számított. Napközben országos méretű demonstrációt szervezett. Ennek a részleteit nem szükséges elmondanom, nyilván ismeri.

Ha nem ismertem volna személyesen Lőrincet, kételkedtem volna a létezésében. Ahányszor Samut a forradalmáról kérdeztem (általában a csapatban így gúnyolódtunk, hogy a demonstrációt forradalomnak neveztük, és Samu a maga részéről ennyi iróniát készséggel eltűrt), mindig Lőrincsel jött. Hogy mennyire „képességes”. Próbáltam cselhez folyamodni, hátha Lőrincre kérdezve a forradalomról fog mesélni, de elkerülte a csapdát: ezek a kérdések is Lőrinc irányába tereltek. Azt éreztem rajta, hogy győzködi magát. Mondtam is neki. Kinevetett. Felemelte a mutatóujját, megrázta:

„Kincsem! Lőrincsel kapcsolatban az embernek nem kell győzködnie magát.”

Nem értettem, hogy lehet valaki ennyire naiv, gyermeteg, miközben huszonöt évesen negyvenéves!

Szóval egyszerre jött a demonstráció, amit egész tüntetéssorozattá szeretett volna felhizlalni, és ehhez bőven volt társadalmi és szakmai támogatottsága, de ugyanebben az időben kapott állami pénzt a darabjára is, és ekkor szeretett bele Lőrincbe... végzetesen. Annyira végzetesen, hogy észre sem vette a csapat széthullását.

Ezért lesz nagyon fontos és emblematikus ez a pillanat.

Próbálok sorban elmondani.

Tehát szerettem volna jelezni neki, hogy elégedetlen vagyok a szereppel, amit rám szabott. Vagyis amibe lassan, az évek során kerültem. Nem fénymásolóknak meg felirat-íróknak jöttem ide. Futásban hallgatott meg, bólogatott, és mindent megígért. Kezébe megafont tartott, rohant le az utcára, a taxi már egy órája ott állt. Nem hittem, hogy lesz bármiféle foganatja a bejelentésemnek, úgyhogy gondoltam, elcsípem egy szabad percében, és végigmondom neki a kéréseimet: vagy kétszeres fizetés, vagy valamilyen ultimátum. Azt az egyet tudtam, hogy tovább ezt én nem!

Na persze naiv voltam. Hogyan gondolhattam, hogy Samunak lesz akár csak egyetlen szabad perce! A forradalma annyi ügyintézésel járt, amennyit egy nagy volumenű nemzetközi projekt követel meg. Rendőrségre szaladgálni, a minisztériumokkal egyez-

kedni, akik valamiért tartottak tőle, éjszakánként vagy más lopott időben több szervezet bevonásával puccshangulatú kampányvideókat készíteni, melyeket – azt hiszem – saját zsebből fizetett. Ezek alaposan megizzasztottak néhány politikust. Hatalmas visszhangjuk lett. Informatívak, látványosak, ironikusak voltak.

Egyre és egyre több szervezetet, egyre és egyre több privát személyt vont be a tiltakozásba. Ezeket folyamatosan munkával látta el, éjszakai városi akciókat kezdeményezett, matricákat ragasztgattak, segített a mozgalomhoz csatlakozó vidéki diákoknak szerveződni. Aztán egy tárgyalás, aztán egy újabb kampányvideó forgatása, külföldre utazni, hogy anyagi támogatókat találjon (talált is) és ehhez hasonlók.

Ez engem már nem érdekelt. Bent, a cégben természetesen semmi nem változott. Zajlott tovább a lassú erózió. Kint a folyosón a titkárnő sírt, hogy Samu még csak a telefont sem veszi fel, pedig mennyi mindent kell elintézni, meg a számlák, meg a könyvelés, meg a *Szörny* (ez volt az egyetlen előadás, amelyet még mindig játszott pár színész a régi társulatból) külföldi turnéjának a papírjai, meg helyszínekkel kell egyeztetni, meg telefonálnia kellene, de nem tudja, hová. Általában arra szokott panaszkodni, hogy milyen sok tennivalóval látja el a direktor úr, de igazán mindig csak az rendítette meg, ha Samu nem szólt hozzá, vagy kihagyta az ügyeiből.

Balázs csöndben ült az archívumban. Lőrinc néha megjelent a konyhában, főzött magának egy teát, aztán visszaült valamelyik szobába Samut várni, hogy átbeszélgék az előadást, ami végre szabad utat kapott.

Íme, itt volt a lehetőség, hogy megvalósítsa régi álmát. Színészeket, társadalomtudósokat, performereket, gyerekeket, énekeseket, táncosokat vont be, meg volt a koreográfus, a díszlettervező, a technikuscsapat, erre Samu belekavarta magát egy politikai helyzetbe, sőt az élére állt.

Egyik nap a titkárnőtől megtudtuk, hogy végre megvan az előadás majdani helye és időpontja. Nem egész három hónap múlva lesz a premier. Kérdeztem, milyen részleteket lehet tudni az egészeről. Semmit, illetve csak azt, hogy Samu megsemmisítette a librettó előző változatát, és most egy újon dolgozik.

„De a sztori, a szerkezeti váz, a szinopszis vagy valami... – csak megvan!”

„Nem, éppen ezen gondolkozik.”

Soha nem készült el a végleges szövegváltozat. Hallani lehetett ilyen-olyan témákról, általában a titkárnőtől, aki hirtelen előlépett rendezőasszisztensnek, és a panaszáradatait ekkortól már boldogan és nem kevés büszkeséggel sírta el nekünk. Még az is előfordulhat, hogy az, ami megszületett, nagyobbbrészt az ő szellemi koholmánya, nem pedig Vincze Samué, de ez mindegy. Engem ez már nem érdekelt. Röhögniöm kellett a helyzet abszurdításán.

Samu figyelmét az fordította valamelyest a darabja felé, amikor megjelent a mentőautó az iroda előtt. Lőrinc Samu hátfájásra felírt gyógyszereit nyomta magába. Rá is ivott valamit. Erről nincsenek pontos információim. Andi, a titkárnő sírt, vigasztalhatatlanul. Feltételezem, azért, mert nem őt vitte el a mentő, hanem Samu szerelmét.

Samu magára hagyta a forradalmárokat. Különleges stábülést hívott össze. Közölte velünk, hogy az, ami történt, megengedhetetlen, és Lőrincet, amint visszajött a kórházból, kipenderíti.

Aztán mégsem ez történt.

Én ezekben a napokban költöztem külön Samutól. A dolgot korábban megbeszéltük már, vagyis Samu egyetlen fejbőlintással tudomásul vette a bejelentésemet. Miután

elvittem a dolgom nagy részét, pár nappal később még vissza kellett szaladnom néhány otffejtett holmiért. Többek között például a Gulág-könyvért, amelyben azt a korábbi fényképet találtam.

Egy férfi ült a nappaliban. Köntösben volt, lábát a dohányzóasztalon pihentette, és újságot olvasott. Samu mellette gépelt, fején fülhallgató.

„Engedelmeddel, ő foglalta el a megüresedett szobát” – mondta anélkül, hogy felnézett volna.

A férfi leemelte az újságot az arca elől: Lőrinc volt.

„Samu elhozott a kórházból. Azt mondta, majd ő ápol, nincs szükségem semmiféle kényszerterápiára.”

„Én csak pár holmiért jöttem.”

Samu felemelte a karját, kifordított tenyérrel: parancsolj.

Ekkor hallottam először azt a rettenetes krákogást, amit aztán Samu közelében mindig hallani lehetett, és amit András elnevezett kétüteműnek. Egy hatalmas, hosszan elnyújtott, mélyről jövő krákogás: lenről ívelt fel, felérve elakadt, aztán kitört.

Másnap az irodában zokogva újságolta el a titkárnő, hogy Samu megvonta tőle a rendezőasszisztensi státuszt, és átadta Lőrincnek. Valamint azt is, hogy gyűlöli ezt a buzidarabot.

Talán két hónapja volt még Samunak, amikor összekapta a még vállalkozó színészeket, megmaradt táncosokat, néhány iskolás kislányt és kisfiút, akiknek a szülei még nem vonták vissza áldásukat, és megkezdődtek a próbák.

Samu ekkor már rettenetesen küzdött a betegséggel; alig evett, szinte csak lázcsillapítót és vitaminokat. Néha a hangja is elment, olyankor Lőrinc fülébe súgta a rendezői instrukciókat, aki továbbadta a színészeknek.

Egyszer elmentem megnézni egy próbát. Egy pincészinházban kuksoltak a dohban, a színészekre és a gyerekekre rettenetesen bugyuta, kimódolt koreográfiát erőszakoltak, amihez nem volt zene, ugyanis zenészeket még nem sikerült összeszedni. Leragasztott talpú gyerekek lábai csiszatoltak a hajópadlón, a fejlámpa fényében szállt a por, néha egy szoprán és egy basszus énekes kakukkolt. A szoprán mondta, hogy „KA”, a basszus, hogy „KUKK”. Egy meztelen nő kézen állva csámpázott ki a színpadra, és elmondta visszafelé a Szózatot. Ezt nagyon sokszor kellett elpróbálni. Nem is tudom, hogy vette rá Samu a színésznőt, hogy végigcsinálja.

Próba után Samu taxiba vágta magát, és szaladt át a politikai hőzöngőkhöz, hogy őket is vezényelje. Újabb tüntetést jelentettek be, a napilapok előrejelzései tízezres tömegekről beszéltek.

Néha váratlanul meghallottam az irodában a rettenetes krákogást. Egy darabig hallható volt, aztán váratlan hirtelenséggel megszűnt.

Ez volt a legvége. Az utolsó pár hónapban megint volt asszisztensem. Ő segített a kiadványban. Az utolsó simításokat végeztük. Tudtam, hogy utána elmegyek. Mondtam is neki. Megkérdezte, hogy ez titok-e. Mondtam, hogy teljesen mindegy. Én ezt két hónappal korábban levélben is, szóban is elmondtam. Semmi válaszreakció nem érkezett, de ez engem már egyáltalán nem érdekel. Elyomtuk a cigarettát, és visszamentünk a gangról.

Megvoltak már akkor a terveim. Megalapítottam a cégemet, közben nagy erővel hajtottam fel a megrendelőket. Napok választottak el attól, hogy elküldjem a nyomdába a kiadványt, és végre elszabaduljak az irodából, mielőtt a fejemre omlik.

Anditól újabb hírek érkeztek:

„Lőrinc és Samu nagyon összeveszttek, mert Lőrinc nincs jelen a próbákon, és ha kérdezik, mi van vele, Samu elkussoltat minket.”

„Szóval akkor most mégiscsak te vagy a rendezőasszisztens.”

„Igen. Bár már nem bírom sokáig. Legközelebb, esküszöm, én fogom bevenni a hátfájós bogyciót.”

Andi neveléséges volt, egyszersmind szánnivaló, de igazságtalanság volna eltagadni, hogy sokat köszönhet neki Samu és az egész társaság. Voltak pillanatok, amikor azt gondoltam, hogy senki nem ismeri jobban Samut, mint ő. Olykor még az alsógyatyaít is kimosta, amit utána természetesen elpanaszolt. Persze belőle aligha lehetne bármi érdemit kiszedni. Andi jóra való meg okos lány, de egy idő után elviselhetetlen a lelkizése, most meg már csak vegetál.

Nos tehát hamarosan kiderült, hogy Lőrinc ismét kórházban van. Úgy tűnt, másodjára is megpróbál jelezni Samunak. Ez alkalommal nem gyógyszerekkel, hanem három vagy négy deci fagyállóval. Akkor nem sokon múltott.

Kegyetlen játszma volt. Samunak a mínuszidejéből kellett még egy keveset elvennie, hogy beszaladhasson Lőrinchez a kórházba. Kétszer én is bementem hozzá.

Csővek lógtak belőle, intravénásan kaptak a tiszta alkoholt. Nem tudtam, hogy a fagyállótól volt félig eszméletlen vagy az alkoholtól, amivel ezt próbálták semlegesíteni. Puhán fogta a kezem, a nővérek meg bámultak, hogy vajon hány szeretője van még a srácnak.

De ez engem akkor már egyáltalában nem érdekelt.

Kapcsolatunk is alig volt, de jólesett kicsit ülni a csöndben, egy kórteremben, és tartani Lőrinc kezét.

Kissé felemelkedett, hogy mondjon valamit. Odahajoltam a szájához:

„El akar hagyni. Mondd meg neki, hogy ne hagyjon el.”

„Megmondom. Nem fog.”

Két nappal később készült a fénykép. Samu a kórházból igyekezett át egyenesen a próbára, miután a karjában meghalt Lőrinc.”

Kérdzhetné most, hogy akkor mi a fenét keres a fényképen Lőrinc, és hogy lehetséges ez az egész. A válasz egy kissé groteszk. Vagy lírai? Természetesen nem Lőrinc van a fényképen, hanem Lőrinc testvére, akit Samu szervezett be mindössze egyetlen óra alatt, miközben a kórházból sietett át a színházba.

Ezt én most nem kommentálom, legfeljebb csak annyi kiegészítés, hogy Simon is táncos, egy „B” kategóriás pesti táncegyüttesben. De ez ekkor természetesen semmit nem számított már.

Nos, körülbelül ezek a fénykép valamelyest részletes körülményei, vagy ha tetszik: a háttere. Két nappal a bemutató előtt volt a főpróba, amiről a fénykép készült. Samu nagyon beteg. Úgy sejtem, hogy abban a pillanatban, amikor Lőrinc meghalt, kiszökött a kórházból. Egyrészt nem lett volna ideje az egész bürokratikus folyamatot végigácsorogni, egészen a halottkémtől a rendőrig, és ami a fő, nem bírta volna elviselni a tudata, hogy Lőrinc meghalt. Valójában a halál környezete és díszlete, vagyis a bekövetkezte elől menekült el, még ha csalnia kellett is, és egyetlen másodperccel azután tűnt el, hogy a dolog már megtörtént. Ezt az egyetlen másodpercet még elhazudhatta a tudata elől.

Andi elbeszélése szerint, amikor berohant a próbára, természetesen késve, odasietett a némán táncoló színészek mellett álló Simonhoz, és lázasan megölelte, megcsókolta, összeborzolta a haját.

„Jaj, kincsem, de jó, hogy újra itt vagy!”

Én nem voltam ott, tehát csak azt mondhatom el, amit hallottam. Pusztai a próba vége felé jelent meg. Samu pedig... hát ő meg leült.

Nos, ennek a történetnek itt a vége. Samunak sikerült elérnie, hogy a premier ne legyen látványos katasztrófa. A sajtót sikerült távol tartania, én pedig egy utolsó szívességből megvágtam neki az előadás felvett anyagát.

A következő héten volt még egy stábülés, amire Samu mindenkit elvárt, mert ahogy jelezte: „okvetlenül meg kell vitatnunk egynéhány belügyet”. Úgyhogy mindenki ott volt időben. Leszámítva Samut. Ez persze nem volt meglepő; legtöbbször késett. A konyhában ültünk össze. Kávétunk, és vártuk Samut... Zsivajgó gyerekek voltunk. Beszélgettünk, nevetgélünk; odakint szakadt a hó. Ott volt András, Balázs, Andi, ott volt Pusztai is. Mindenki. Ha úgy vesszük, ennek a reggeli összejevetelnek ugyanaz volt a szerepe, mint annak a nagyon kevés stábulinak, amit az irodában rendeztünk meg.

Samu egyáltalán nem jelent meg, és ez nem lehet véletlen. Ez volt többünknek az utolsó napja a cégnél, és... azt hiszem, a legjobb. Két-három óra beszélgetés után (közben előkerült a hűtőből a vaj, a mélyhűtőből a lefagyasztott kenyér, Erika, a gazdaságis vajjas kenyeret kent nekünk) elmosogattunk, rendet raktunk az asztal körül, és mintha ez lenne a legtermészetesebb, elköszöntünk egymástól; nem az irodahelyiségeink felé indultunk, hanem egyesével, lassan, az irodából kifelé. A „stábülés” elején Andi még próbálta hívni Samut, de nem tudta elérni, utána pedig valamiért senkinek nem jutott eszébe.

Én zártam az irodát.

Bogdán Árpád

HÓKUNYHÓ

Anyám ébresztett minket. A kályha vasának vörös izzása – azt hiszem, ez lehetett az utolsó kép, amellyel álomba zuhantam – most kihűlve, feketére kormozódva olvadt bele a semmibe. Pislogtam, hogy a szemem megszokja a sötétet, és ismerős távolságai-val, meghitt szűkösségével megrajzolódjon az a tér, amelynek minden szegletét, homállyal takaródzó zugát ismertem. Anyám arca zaklatott volt. Ez a felismerés ugyanakkor abban a pillanatban még nem tudott pánikká érlelődni bennem, hisz alig pár perccel ezelőtt ébredtem. Sokkal inkább csodálkoztam azon, hogy a kis szoba ajtaja nyitva van, és rajta borzalmas hideg jön be a tiszta holdfénygel együtt. Kint jeges szél tombolt, és a szél, ahogy be-berohant a kis szobába, hópelyheket sodort magával, abból a fajtából, amelynek magjait a tűhegynél is kisebb jégkristályok alkotják, és bőrödbe dörzsölve érzed, hogy karcognak és sebeznek. Anya arcát félig eltakarta a homloka elé hullt haja, amelyet amúgy mindig gondosan hátrasimítva hordott. Hajának erős januárillata volt, előző nap mosta meg épp friss hóból nyert vízben. A mi hajunkat is lavórban vagy vödörben gyűjtött esővízzel mosta, melybe faleveleket, öreg fák gallyait vagy frissen tépett mezők füveit áztatta, mondván, így olyan erősek lesznek a hajszálaink, mint a mezők növényeinek és az erdők fainak gyökerei. (Épp ezért mindig olyan illatunk